

Molnár Csilla

Genealógia és multietnikus identitás

Amennyiben feltételezzük az emlékezés, narráció, identitás és önmegértés összefüggéseit, úgy tűnik, az ezeket összekötő mozzanatnak a *genealógiát* kell tartanunk. Ez a kifejezés, amely a kortárs antropológiában többek között John Bornemannál bukkan fel (BORNEMAN 1999), a kortárs tudományos szótárba elsősorban Michel Foucault révén került be, aki pedig Nietzsche műveiből eredeztette, majd értelmezte újra. „A 'valódi' történelem abban különbözik a történészek történelmétől, hogy semminemű szilárd elemre nem támaszkodik [...] Minden eszköz, amelynek segítségével a történelmet totalitásként próbáljuk megragadni, széttörik a kezünkben, minden, ami azt sugallja, hogy a történelem türelmes, folytonos mozgás, érvényét veszti. Darabokra kell szedni mindazt, ami lehetővé teszi a felismerés megnyugtató működését. [...] a történelem annyiban lesz 'valódi', amennyiben bevezeti a megszakítottságot. [...] A 'valódi' történelem az esemény egyediségére és hatékonyságára mutat rá.” (FOUCAULT 1998, 84.) Bornemannál a genealógia jelentősége, hogy ez által valósul meg a személyes emlékezés, amely így az önmegértés előfeltételeként működik. Nála a narráció a genealógiai elrendezésen keresztül jön létre, és fordítva, az élettörténet narratív jellege megköveteli a genealógiai reprezentációt. Az amerikai antropológus láthatóan nem csak támaszkodik Foucault történetiség-fogalmára, hanem részben szembe is állítja azt a Gadamer által hangsúlyozott történeti tudattal. Úgy véli, ami összeköti őket az, hogy mindkét szerzőnél az emlékezés az önmegértés előfeltétele, ellentétet képez viszont közöttük az, ahogyan Foucault Nietzsche-interpretációja nyomán a genealógia a személyes emlékezés és az élettörténet alkotó mozzanatává válik.

Genealógia és történelem szembeállítása Nietzsche vonatkozó műveiben¹ az eredet (*Ursprung*) és a (le)származás (*Herkunft*) oppozícióján nyugszik, ahol az eredet kutatása hozná létre a modern európai ember történeti tudatát, míg a (le)származás a genealógia sajátos tárgyát próbálja megragadni (FOUCAULT 1998, 78). Míg Nietzsche-nél a genealógia a metafizikai illúziókkal telített történelemképzetek bírálatát rajzolja ki, Foucault Nietzsche-értelmezésében saját történeti módszerét és horizontját érvényesíti, Bornemannál pedig az egyén élettörténete iránt tanúsított kitüntetett figyelem a hagyományos historikus eljárásmodok háttérbe szorítását igazolja. Mindez az eredet és (le)származás említett nietzschei különbségtételén alapul, ahol az eredet a források, az eredetiség, az egység elve, vagyis feminin elv, az anya irányába történő regresszió, míg a (le)származás mint a hitelesség és a differencia elve maszkulin elv, a teremtés nyomának kutatása. A modern történeti tudat egyik feloldhatatlan ellentmondása, hogy az eredet feminin elvére épül, miközben fenntart egy patriarchális világot.

¹ Nietzsche történetfilozófiai, történettudományt, történeti tudatot bíráló művei közül a Foucault által is felidézettek kell megemlítenünk, ilyen az *Emberi, túlságosan is emberi, A morál genealógiája, Hajnalpir, Túl jön és rosszon, A vidám tudomány*.

Ez a belső ellentmondás az alapja minden későbbi emancipációs törekvésnek, így például az önálló női mozgalmaknak, azaz a feminizmus különböző hullámainak is. Ezt az állításumat erősíti egy vonatkozó kortárs mű következő gondolatmenete is: „A modernitásról Bourdieu fogalmát használva már a kezdettől fogva elmondható, hogy *heterodox* társadalmi képződmény, azaz kódolva volt benne egy igen komoly, nemi alapon intézményesült, de bizonyos szempontból marginalizált csoport, mely az intézményrendszer működésének logikájából következően előbb-utóbb meg kellett, hogy kérdőjelezze a doxikus rendet.” (SÉLLEI 2007, 25.) Mivel a patriarchális rendben a hitelesség az apától származik, ő az érték forrása. Ez az oka, hogy a Hegel névéhez köthető történelemtudomány is a maskulin elemeket, a patriarchális rend szerkezetét tekinti a történelem értékhozó, folytonosságot teremtő mozzanatainak, ami ellen Nietzsche, majd korunkban Foucault is sokat hadakozik. Innen érthető például Foucault vonzódása a büntetés, a bolondság, a szexualitás témáihoz, hiszen ezeket minden korban a differencia, a normalitástól való eltérés hozta létre.² Mindezek összefüggésében az sem véletlen, hogy a kortárs antropológia egyes képviselői (mint esetünkben Borneman) a narrativitás iránti fokozott érdeklődésük következményeként szintén a leszármazás elvét helyezik előtérbe. A narrativitás kutatása pedig módszertani eszköztárát tekintve bevallottan a kortárs irodalomtudományból kölcsönöz.

Eddigi kommunikációkutatásaim alapján megkockáztatom azt a feltevést, miszerint ha az adatközlői narratíva személyes nézőpontot érvényesít, az egyéni élettörténetet helyezi a középpontba, akkor a „nagy” történelem eseményei csak ennek az élettörténetnek az értelmezési horizontján belül tűnhetnek fel. Ha megértésük az egyén személyes narratívájában zajlik, akkor ebből az következik, hogy az adatközlői elbeszélés is szükségképpen az eredet elvére épít. Időnként előfordul, hogy az egyén narratívája mégis a leszármazáson alapul, ilyenkor beszédében kiiktatja a személyes élettörténet eseményeit, azaz mindig valamilyen testület, közösség vagy hivatali pozíció nevében beszél, anélkül, hogy életéről szót ejtene. Az élettörténeti narratívák kutatása során mindkét esettel találkoztam, és azt is megfigyeltem, hogy a kétféle – eredet- és leszármazás-alapú-beszéd mintha kölcsönösen kizárná egymást, az utóbbi esetében még a direkt kérdések nyomán sem kerültek szóba a magánélettel, gyermekkorral kapcsolatos emlékek (vö. MOLNÁR 2004). Másképp fogalmazva, úgy tűnik, a történelemhez, ezen belül a közös és személyes múlthoz való viszonyunkból sem iktathatók ki a társadalmi nemi meghatározottságok, vagyis az egyéni élettörténeti elbeszélés vizsgálatakor sem tekinthetünk el a gender szempontjának bevonásától, sőt újabb értelmezési dimenziókat nyerhetünk alkalmazásával.

Az előbbi esetre példaként hozható fel J. T. narratívája, akivel a burgenlandi Felsőpulyán készítettem narratív interjút magyar nyelven. J. T. élete az egykori Csehszlovákiában kezdődött. Pozsonyban született 1938-ban, szlovák anya és magyar apa gyermekeként. Bár rövid ideig magyar iskolába is járt, szlovák nyelven tanult, majd a prágai zeneakadémián végzett. Itt figyelt fel rá egy osztrák zenepedagógus, kinek meghívására 1968 nyarán, harmincévesen legálisan áttelepült Ausztriába. Felsőpulyán kezdett dolgozni, ahol megismerkedett későbbi férjével, egy helybéli magyarral, akivel azóta is itt él, immár nyugdíjasként. Egy fia született, aki osztrák feleségével Bécsben él.

Első ránézésre azt mondhatjuk, két ország és három nyelv játszik meghatározó szerepet az életében, de egyszerre mindig legalább kettő. Harmincéves koráig, félig

² Azt mondhatjuk, Foucault egész életpályáját végigkíséri a differencia elve a történelemben, hiszen *A bolondság története* még az 1960-as évekből való, *A felügyelet és büntetés* 1975-ben születik, míg *A szexualitás története* három kötetén élete végéig, 1984-ig dolgozik.

magyar származásúként a szlovák nyelvi környezet volt számára meghatározó, majd német nyelvű közegbe került, ahol szintén folyamatosan használta a magyar nyelvet. Kisebbségi létből kisebbségi létbe került, mondhatnánk, ha J. T. élettörténetét le lehetne ennyire egyszerűsíteni, elmondása szerint azonban mindhárom nyelv és mindkét ország alapvetően meghatározta identitását.

„És így jöttem Felsőpulyára, itt ismerkedtem meg a férjemmel, itt férjhez is mentem, egy gyermekem van, P., aki csak magyarul tudott, az óvodába csak magyarul beszélt, de mivel német iskolákba járt, később... elsajátította a német nyelvet, és a magyart csak törékenyen beszéli. Mivel nincs otthon, tizennégy éves korától nincs otthon, ugye... gépészeti középiskolába járt, most a főiskolán van Bécsben... ha sikerül neki most... a diplomamunkáját is... lezárni, megcsinálni, akkor diplomás mérnök lesz... nő, nagyon aranyos felesége van, forchtesteini kislány, aki viszont a főiskolán... hittant... tanul... Hát ez lenne... mondjuk... az egyik... állomásom. A másik viszont az, hogy mindig azt akartam, hogy a férjem legalább is egy kicsit bírja a magyar nyelvet. És mikor a férjemmel itt találkoztam, a bankba, hát még nem tudtam, hogy a férjem lesz, de megszólalt, magyarul, és valahogyan egymásra néztünk, egymásra kacsintottunk, és... és így kezdődött az egész ügy. És beszélgettünk magyarul. És nekem ez a magyar nyelv, én mindig szerettem a magyar nyelvet, bár szlovák az én anyanyelvem. Szlovákul beszéltek velem... anyanyelv... anyanyelv... hogyha itt esetleg megállok, mer az apám, tulajdonképpen, ahogy visszaemlékszem, először magyarul beszélt velem... Szóval... két anyanyelvem van, szlovák és magyar. Amikor idejöttem Ausztriába, itt meg kellett tanulni németül...”

Azt is mondhatnánk, J. T. identitása több összetevőből áll. Ezek egyik része adott: hová születik, mi a tulajdonképpeni anyanyelve; másik része viszont választás eredménye: azzal, hogy Ausztriában telepedik le és magyar férjet, magyar nyelvi közeget választ, az apa által átadott kultúrához mint eredethez kapcsolódik

„Mer’ én mindig már gyerekkoromtól ..., az apám mindig mondta: ide figyelj, te nem nyősz ki kimondottan magyarnak föl, de nézd, én magyarul beszélek, én magyar vagyok, és te a lányom vagy, hát a fene... azt mondja (nevet) neked meg kell tanulni magyarul! És belém nevelte a magyar nyelvet, szóval beszélt velem magyarul, nem? És ezáltal, a könyvek által, a történelem által – hogy mesélt nekem mindig Mátyás királyról meséket, meg a sárkányokról – bennem maradt az a kultúra, amit ő belém ojtott, és ezt vittem valamiképpen tovább. Aztán vettem magamnak könyveket, és így beleolvastam... ja... olyan érdekes volt. Mondom: ez más, mint a többi történelem, ez a magyar nemzet ez mindig... olyan kínosan... meg kellett védenie a magyarságát mindig. És aztán azt mondja: látod, lányom, ilyen volt a Magyarország, három tenger mosta Magyarországot, de most már egy se. Ja...”

Az elbeszélésben formát öltő élettörténetben meghatározó szerepet kapnak a nyugati életérzés nagy narratívái: szabadság, jómód, boldogulás. A szabadság itt mint a szabad tevékenység, a munka szabadsága jelenik meg. A szerkesztésmód alapja az osztrák viszonyok és a fiatalon Csehszlovákiában megélt kommunista rezsím kontrasztba helyezése, mely utóbbi a személyes emlékezetben az élet minden területét uraló hiány világaként jelenik

meg. A nyugati demokrácia iránt tanúsított lojalitása egy olyan emberé, aki a gyermekkoron túl tudatos felnőttként is megtapasztalta a diktatúra személyes életre kiható viszonyait.

„És belénk nevelték, hogy ez a világ itt nem jó. Ez belénk volt nevelve: ezek kapitalisták, ezek nem jó emberek... nem? És amikor a tévébe néztük, a reklámokat, akkor mondták: ez úgysem igaz! Ezt csak úgy teszik bele, mintha igaz volna. És idejöttem, és ez mind igaz volt! Az a különbség: hogy tisztára butára neveltek bennünket, így, vulgárisan mondva. Úgyhogy ez olyan borzasztó volt a részemre, mikor átjöttem, és már a pázsit más volt, kedvesek voltak az emberek... állati nagy lehetőségek vannak. Ami a kommunizmusba nem volt. És amikor az ember átéli azt a ... szóval átéli... szóval azt a rezsimet látta, akkor a különbségeket... »gigantisch«, ahogy mondják, »es ist gigantisch«... hogy ott valahogy az ember dolgozott, jó, ki voltunk képezve, gyakoroltunk, minden, koncerteket adtunk, de valahogyan olyan... gépezet volt az ember. [...] Mikor én ide átjöttem, és láttam, hogy ezek a korlátok nem léteznek. Itt... itt arról van szó, hogy tehetség van vagy nincs, megcsinálsz, vagy nem. És akkor az a mentalitás valahogyan a »westliche Mentalität«, a nyugati mentalitás az az, hogy dolgozz, csináld, legyen belőled valami. [...] És nagyon fontos az, hogy azt a rosszat is átélje az ember, hogy a jót meg tudja becsülni.”

A fenti idézetek azt bizonyítják, hogy J. T. esetében a személyes narratíva része lett a 'nagy nyugati elbeszélés', annak jeleként, hogy végbement nála a választott társadalomba való integráció. De az is nagyon fontos, hogy bár viszonylag gyorsan integrálódott, mégsem asszimilálódott. Mint az életinterjúból kiderül, a magyar férjen és a szűkebb magyar nyelvi környezet választásán túl a tervszerű zenepedagógusi, néprajzos és újságírói tevékenység révén a magyar kultúra és nyelv tudatos ápolását is célul tűzte ki magának, amit az általa legfőbb értéknek tekintett nevelő-közvetítő munka révén valósít meg. Ebben a tevékenységben a zene jut központi szerephez, ami saját multietnikus identitásának mintegy tágabb horizontját alkotja:

„És valahogyan a határa a cigány dalnak és a magyar dalnak és a román dalnak és a szlovák dalnak nincs is. Ez mind valahogyan összefügg, összekötődik, és bizonyos motívumok, ami a magyar dalban megvan, megvan a horvát dalban, megtaláltam itt, a horvát dalokban, megtaláltam a magyar dalokban. Szóval ez egy olyan nagy »pannonisches Reich« hogy mondjam, egy nagy Pannónia, magyar, osztrák, német, horvát, szlovák és mindenütt megtaláltam a hazámat. És ez a kozmopolita valahogy bennem megszólalt, hogy te tulajdonképpen te éppúgy Csehszlovákiába, mint Ausztriába, mint Magyarországon otthon vagy.”

Mindezek alapján azt feltételezem, hogy az összetett vagy multietnikus identitás kialakításának előfeltétele az a fajta történelemhez való viszony, amelyet az eredet terminus jelöl. J. T. narratíváját egyúttal az adott kulturális térben nőiként meghatározottnak kell tekintenünk, mivel nála az önazonosság csak az eredet azonosságelvéből szőtt elbeszélések sorozatán keresztül lehetséges, szemben a leszármazás differenciaelvével.³

³ Más kérdés, hogy maga a modern, maskulin történelem is olyan elbeszélések sorozatából áll, amelyek már eleve bizonyos értelmezések eredményei. Ezek szerint tehát közvetlenül hozzáférhető történelem nem létezik, de ez a probléma már túlvezet a jelen írás keretein (vö. Hayden White és Clifford Geertz vonatkozó, részben magyarul is hozzáférhető írásaival).

J. T. narratívájának túlnyomó része *reflexív elem*, ami a modern tudatra jellemző sajátosság. Nála ez a reflexív jelleg minden kételytől mentes, a visszatekintő mozzanatok a bizonyosság és az öngazolás szolgálatában állnak. Ez a fajta önértelmezés, úgy gondolom, egy másik dimenzióban megfeleltethető annak, hogy J. T. identitása *multietnikus és küldetéses* jellegű. Argumentációjának másik jellemző vonása egyfajta *női szemszög* érvényesítése, ami a korábban már elemzett központi szövegszervező elvvel, a pedagógusi munkával függ össze, s például abban nyilvánul meg, hogy magyarázatában, evaluációjában kizárólag nőket idéz fel, a férfi szereplők – az ausztriai munkalehetőséget kínáló egykori tanár, a férj, a fiúgyerek – csak a kronologikus élettörténet elbeszélés jellegű szekvenciájában⁴ jelennek meg. Az általa képviselt női szerep része az is, hogy szabadságát úgy kívánta megvalósítani, hogy egyúttal az érvényes normáknak, a fennálló rendnek teljes mértékben meg akart felelni.

„Szóval nem akartam szökevény lenni. És minden évben aztán hosszabbítottam az ittmaradásomat. Édesanyám itt volt velem, az beszélt a német nyelvet, intézte az egész dolgot, mert én nem tudtam németül, mikor ide átjöttem. Na most én mikor fölvettem ezt az állást, akkor mondom nekem vissza kell menni. Szeptemberig, jó szeptemberben kezdem, nekem augusztus végén vissza kell menni. Szóval megint meghosszabbítottam, és így évről-évre maradtam. És amikor férjhez mentem, akkor a férjemnek a csehszlovák állam... államnak vissza kellett fizetni azt, amit a csehszlovák állam a részemre fizetett az iskolai... szóval a kiképzéshez, kiképzésre... hogy mondjam ezt el rendesen magyarul... engedéllyel férjhez mentem. Szóval mindent engedéllyel csináltam, hogy én mindig hazamehessek. Én nem akartam soha szökevény lenni. Mert mondom nekem megvan a hazám ott, nem kell, hogy szökevény legyek.”

Ahogy korábban említettem, John Borneman is hangsúlyozza az elbeszélő formák kutatásában az irodalomtudományra való ráutaltságot, tekintettel arra, hogy ez a diszciplína fejlesztette ki a vonatkozó elemzések kifinomult módszertanát. Ez azonban nem jelent egyoldalú ráutaltságot, hiszen a társadalmi kutatások során nyert felismerések is termékenyítően hathatnak az irodalomtudományra. Mint Borneman fogalmaz: „az antropológia és az irodalomtudomány kapcsolata nem csupán hasznos, hanem szükségszerű és elengedhetetlen. Valójában ez a két diszciplína, melyek a narrativitáson, a genealógiai módszeren és a történeti tudaton keresztül kapcsolódnak egymáshoz, kölcsönösen feltételezik egymást egy folyamatos, a narratív szövegek előállítására és interpretációjára irányuló gyakorlat során.” (BORNEMAN 1999, 198.)

Ennek megfelelően az irodalomtudományból nyert metodológiai megfontolások érvényesítésének szándékával közeledve adatközlőm elbeszéléséhez, elsőként annak kronotopozsát érdemes megvizsgálni. Itt látszólag ellentétben áll az elbeszélő kivívott szabadsága és a narratíva téridő-szerkezete, amely utóbbi meglehetősen szűkösnek tűnik, tekintettel a kisváros nézőpontjára. A biográfiából szinte teljesen hiányzik élete első harminc éve, az ehhez kapcsolódó térbeli mozgás. Szülőhazája, Csehszlovákia csak a tanulmányok helyszínéként jelenik meg, és mint a diktatúra jelképes helye. Az időszerkezet sajátos vonása a jelen kitüntetett szerepe, ami az élettörténeti elbeszélés esetén igen ritka, hiszen azt várnánk, hogy ebben az esetben a felidézett múlt dimenziója dominál. Ehelyett a jelen szólama a hangsúlyos, aminek okát a narratíva

⁴ A szöveg-szekvencia típusokat Gabriele Rosenthal dolgozta ki (vö. ROSENTHAL 1995).

kontrasztos szerkesztésmódjában látom. Az elbeszélés során úgy kerül szóba a múltja, hogy a jelen tapasztalatai, az ezekre vonatkozó reflexiók szolgáltatják az apropót. Példának lehet felhozni erre azt a beszédrészletet, amikor a nyugati jóléti társadalom megengedő gyermekneveléséről elmélkedik szembeállítva saját gyermekkori tapasztalataival.

„Ausztriában, éppúgy a gyerekeknél is, hogyha velük úgy dolgozok. Inkább olyan kényelmesek, olyan szabadon... dolgoznak. Viszont mink egy kicsit dresszírozva voltunk... De ez az út valahogy lassabb. Valahogyan más. Szóval itt azon lehetne filozofálni, de ez olyan konkrét dolog, hogy míg én itt egy gyermekkel valamit elérek, nekem annyi energia kell hozzá, mert nem szabad parancsolni. Nem szabad pofozni, nem szabad... szóval semmit ilyesmit. Szép szóval kell mindent elintézni. Akarod ezt csinálni? Hát még meggondolom! Nekem még azt mondták: örülj, hogy valamit enni kapsz! De máma már olyan a jólét, hogy már válogat, hová menjen. Most ez az egész mentalitáshoz is hozzácsatlakozik, hogy kényelmes lesz, válogatós lesz... És azt láttam a tanításnál is, hogy minél kedvesebb az ember, az ember ezt valahogy elsajátítja. Nem lesz olyan brutális, nem lesz olyan... olyan: na hát ezt most csináld meg!... Na kislányom most nézd, próbáljuk meg... na jó, most valami mást átjatszok neked... talán ez jobb lesz, ugye... ez már jobb... van még jobb, nézz ide! Akkor átjatszunk azt. Na az már jó, azt fogom! Mind a hárommal el akarom ugyanazt érni. De akkor a tanárnak kell harminc darabot tudni, hogy mind a harminccal ugyanazt elérjem. És hogyha én harmincat zongorázok neki fél órát, egy órát, mindegy, egyet majd csak választ. És akkor aztán elértem, amit akartam vele [...] az ember sokszor kidöglik, magyarul mondva, hogy ezt a szót használom, mert itt hogy lehet körülírni valamit, amikor a konkrét az, hogy a tanár majdnem beledöglik a munkájába. És... és ... de aztán van is eredmény, az a gyereke mégis valamit produkál. És akkor a szülő boldog: mégis, hát... és akkor jönnek, különösen privát gyerekek, ugye. Nagyon óvatosan kell velük bánni. De viszont a szülőknek megmondom, hogy egy bizonyos szigorú tanár kell. Szóval nem csinálhatom azt, hogy minden jó, amit csinálsz. De legyen az jó, amit a végén produkálsz. Az legyen jó. De viszont az az én dologom, hogy most mivel érem azt el, azt a jót. Hogy amivel produkálja magát az a gyerek.”

Összesítve az elemzés eddigi eredményeit, J. T. narratíváját úgy jellemezhetjük, mint ami úgy *genealogikus*, hogy az eredet elvén elbeszélt történetek sorozatára épül; továbbá *multietnikus*, vagyis a vállalt közép-európai többnyelvűség, többféle kultúra képviselője. Teljes mértékig *integrálódni* kíván a befogadó társadalomba, de úgy, hogy közben *nem asszimilálódik* (ehhez kell a kisebbségi – magyar – férj és nyelvi-kulturális környezet). Pedagógusi hivatását *küldetesként* fogja fel a közös zenei nyelv, illetve a magyar kultúra terjesztésére; hangsúlyosan női szempontból, női szereplőket idézve beszél; elbeszélése hangsúlyozottan *reflexív*; ennek időszerkezetében a *jelen a domináns*; ily módon az elbeszélés *tere is pontszerű*, alig rendelkezik kiterjedéssel; szerkesztésmódja *kontrasztos* jellegű.

Mindezek után röviden utalni szeretnék az élettörténet modalitásának vizsgálatára. Ennek során nem téveszthető szem elől, hogy az élőbeszéd egy sajátos, alkalmi megnyilatkozásáról van szó, amely éppúgy magán viseli az esetlegesség, mint a beszélő intencióinak jegyeit. Figyelembe véve továbbá a Bahtyin által kidolgozott beszédműfajok elméletét is (BAHTYIN 1988), feltehetjük, hogy ezek konkrét megnyilatkozásként, ezen

belül történetyszerű, elbeszélő formaként a vonatkozó modalitások sorozatának valamely szekvenciájaként fognak testet öltetni. J. T. narratívájának egyik jellemző vonása *strukturálisan* a társadalmi rend következetes érzékelése, amely az intenciók szintjén megfelel a teljes integráció szándékának. Az *értékelő mozzanatok* alapja a nagyobb szabadság normáihoz való konzekvens vonatkoztatás, amely megfelel a nagy nyugati narratívák fentebb említett interiorizálásának. A megmutatózó *erőhatások szerint* J. T. beszéde dinamikus, centripetális, progresszív jellegű, ami multietnikus, küldetéses és cselekvésorientált szemléletéből fakad. Bár a szükségszerű múlta utaltságból adódóan az elbeszélés elégikus hangneme következne, J. T. narratívájából ez mégis hiányzik, ugyanakkor a küldetés- és hivatástudat némi heroikus felhangot kölcsönöz neki. Bár az elbeszélő élethelyzete alapján szintén várható lenne az ironikus felhang, ez sem jelenik meg, mivel a helyzetéből fakadó distanciát megszünteti az előbb említett interiorizáló és küldetéses jelleg, ami kiiktatja a fennálló társadalommal, illetve a magyar nyelvvel és kultúrával szembeni távolságot.

Ennek az élettörténeti interjúnak az elemzése során is bebizonyosodott számunkra az a feltevés, hogy – bár bizonyos előzetesen adott beállítódás, értelmezői eszköztár kiiktathatatlan egy narratíva megközelítésénél – a megértés lehetőségét az a hozzáállás ígéri leginkább, amelyben a személyes elbeszélés egyszeri és egyedi mivoltából indulunk ki, és annak üzenetjellegét látjuk megvalósulni egy olyan megnyilatkozás során, melyből – éppen a benne résztvevők megértésre orientáltsága miatt – a dialógusjelleg is kiiktathatatlan lesz.

IRODALOM

- BAHTYIN, Mihail 1988. A beszéd műfajai. In Kanyó Zoltán – Siklaki István (szerk.): *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- BORNEMAN, John 1999. Elbeszélés, genealógia és a történeti tudat: a széthulló személyiség. In N. Kovács Tímea (szerk.): *Narratívák* 3. Budapest: Kijárát.
- FOUCAULT, Michel 1998. Nietzsche, a genealógia és a történelem. In uő: *A fantasztikus könyvtár*. Ford.: Romhányi Török Gábor. Budapest: Pallas – Attraktor.
- MOLNÁR Csilla 2004. Hivatások konfliktusa a burgenlandi Felsőpulyán. *Regio* 2, 162–172.
- ROSENTHAL, Gabriele 1995. *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte. Gestalt und Struktur biographischer Selbstbeschreibungen*. Frankfurt – New York: Campus.
- SÉLLEI Nóra 2007. Mért félünk a farkastól? Feminista kultúrákritika és genderkutató itt és most. In *Mért félünk a farkastól?* Debrecen: DEENK Kossuth Egyetemi Kiadója.